

Н. М. Левчук

Асоціальні явища в Україні у демографічному вимірі

Монографія

Київ 2011

УДК 314.145:314.15 (477)

ББК 60.7 (4УКР)

Л38

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Інституту демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України (протокол № 4 від 23.05.2011 р.)

Рецензенти:

Гладун О. М., доктор економічних наук, старший науковий співробітник
(Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України)

Грішнова О. А., доктор економічних наук, професор
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

Курило І. О., доктор економічних наук, старший науковий співробітник
(Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України)

Левчук Н. М.

Л38

Асоціальні явища в Україні у демографічному вимірі: монографія /
Н. М. Левчук; відпов. ред. д.е.н., проф. В. С. Стешенко. — К.: Ін-т демографії та
соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2011. — 492 с.

ISBN 978-966-02-6044-3

У монографії викладені результати комплексного демографічного дослідження асоціальних явищ в Україні та їх наслідків. У ній знайшло своє відображення широке коло проблем, пов'язаних із високою поширеністю асоціальних явищ та їх негативним впливом на якісні характеристики населення, насамперед, на стан здоров'я і смертність.

Розглядаються теоретико-методологічні питання дослідження соціальних патологій, і пропонується авторське бачення генези та чинників їх виникнення у трансформаційний період. Виділено кілька груп асоціальних явищ та проведена оцінка спричинених ними соціально-демографічних втрат. Зокрема, охарактеризовано деструктивний вплив процесу маргіналізації населення та його окремих проявів. Проаналізовано тенденції у поширеності вживання психоактивних речовин і пов'язаної з ним захворюваності; виконано оцінку алкогольно залежної смертності; визначено детермінанти залучення до тютюнопаління та проаналізовано структурні особливості тютюнозалежної смертності. Висвітлюються тенденції перебігу епідемій ВІЛ/СНІДу й туберкульозу та їх вплив на демографічну динаміку.

У монографії також аналізуються наслідки поширеності ризикованої сексуальної поведінки та обумовлених нею репродуктивних втрат, а саме захворювань, які передаються статевим шляхом, та абортів; проведено моделювання взаємозв'язків між абортами та дітонародженнями. Досліджується соціальна диференціація стану здоров'я та смертності населення. Монографію завершує аналіз можливостей протидії поширенню соціальних патологій в Україні, розробка ключових принципів й основних напрямів політики щодо запобігання асоціальним явищам і зменшення шкоди від них.

Для демографів, представників суміжних із демографією наук й усіх, хто цікавиться соціально-демографічною проблематикою.

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

БІБЛІОТЕКА

ISBN 978-966-02-6044-3

445033

УДК 314.145:314.15 (477)

ББК 60.7 (4УКР)

© Н. М. Левчук, 2011

© Інститут демографії та соціальних
досліджень ім. М. В. Птухи НАН
України, 2011

ЗМІСТ

ВСТУП	5
--------------------	----------

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АСОЦІАЛЬНИХ ЯВИЩ	10
--	-----------

1.1. Явище асоціальності: еволюція поглядів і підходів до вивчення	10
1.2. Морально-статистичні дослідження: етапи розвитку й проблеми становлення	35
1.3. Асоціальні явища в сучасній демореальності України: теоретико-методичні передумови дослідження	50

Розділ 2. ВПЛИВ ДЕСТРУКТИВНИХ СУСПІЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ НАСЕЛЕННЯ	71
---	-----------

2.1. Маргіналізація населення: загальна характеристика	71
2.2. Бездомність, безпритульність, жебракування	80
2.3. Зовнішні трудові міграції жінок як сфера соціального ризику.	100

Розділ 3. УЖИВАННЯ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН І ЙОГО ВПЛИВ НА ПОКАЗНИКИ ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ	111
--	------------

3.1. Зловживання алкоголем: епідеміологічні аспекти	111
3.2. Алкогольно залежна захворюваність та смертність	125
3.3. Наркоманія: її поширеність і вплив на здоров'я та смертність	149
3.4. Тютюнопаління: основні детермінанти поширеності	158
3.5. Медико-демографічні наслідки тютюнопаління	176

Розділ 4. НАРКОМАНІЯ ЯК ЧИННИК ЕПІДЕМІЇ ВІЛ/СНІДу... 186	186
---	------------

4.1. ВІЛ/СНІД: загальна характеристика поширеності	186
4.2. Роль наркоманії у формуванні та перебігу епідемії ВІЛ/СНІДу	207
4.3. Туберкульоз у контексті розповсюдження ВІЛ/СНІДу	223

Розділ 5. РИЗИКОВАНА СЕКСУАЛЬНА ПОВЕДІНКА ТА ОБУМОВЛЕНІ НЕЮ РЕПРОДУКТИВНІ ВТРАТИ 237

- 5.1. Ризикова сексуальна поведінка як чинник поширення інфекцій, що передаються статевим шляхом 237
- 5.2. Проституція: загальна характеристика та ризики для здоров'я..... 251
- 5.3. Проституція як чинник розповсюдження ВІЛ 264
- 5.4. Аборти в контексті репродуктивних втрат 278
- 5.5. Моделювання взаємозв'язків між абортами та дітонародженнями 287

Розділ 6. ДЕСТРУКТИВНІ ЯВИЩА У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'Я ТА СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОМПЛЕКСНИМ ВПЛИВОМ СОЦІАЛЬНИХ ПАТОЛОГІЙ..... 307

- 6.1. Смертність від зовнішніх причин: загальна характеристика..... 307
- 6.2. Самогубства 317
- 6.3. Убивства..... 335
- 6.4. Соціальна диференціація стану здоров'я та смертності населення 343

Розділ 7. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ТА НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ АСОЦІАЛЬНИХ ЯВИЩ..... 371

- 7. 1. Інтегральна оцінка соціально детермінованих демографічних втрат 371
- 7.2. Основні передумови й принципи протидії асоціальним явищам у демополітичному контексті 385
- 7.3. Скорочення втрат, спричинених зловживанням алкоголем 395
- 7.4. Зменшення шкоди від уживання наркотичних речовин і протидія епідеміям ВІЛ/СНІДу й туберкульозу..... 413
- 7.5. Зменшення втрат, пов'язаних із тютюнопалінням та іншими асоціальними явищами..... 427

ВИСНОВКИ 444

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 454